Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De oratione dominica - Cod. St. Blasien 97

Nicolaus <de Dinkelspuhel>

[Württemberg], [um 1439-1440]

Ars moriendi.

urn:nbn:de:bsz:31-57024

Visual Library

Tractatus de arte moriendi.

Cum de presentis exilii miseria mortis transitus propter moriendi imperitiam multis non solum laycis verum et religiosis difficilis immo multum et periculosus immo etiam terribilis atque horrendus valde videatur. Ideo in presenti materia de arte moriendi que quedam brevis exhortatio moriendi ita eos qui in articulo mortis sunt constituti sicut mentis intuitu et sub hac consideratione mundi atque perendinandi. Ideo presens materia iste generaliter omnibus catholicis ad docta et notitia bene moriendi rogata plurimum valere ac prodesse potest. Continet autem ista materia sex particulas. Prima de laude mortis et scientia bene moriendi exstat. Secunda temptationes morientium continet. Tercia interrogationes. Quarta quandam instructionem cum obsecrationibus. Quinta exhortationes. Sexta continet orationes dicendas super agonizantes ab aliquo assistentium.

Cum omnium terribilium mors corporis sit terribilissima secundum philosophum tercio ethicorum. Mors tamen anime tanto est horribilior atque detestabilior quanto anima est corpore nobilior atque preciosior. Dicente propheta: Mors peccatorum pessima. Et eodem propheta attestante: Preciosa est in conspectu domini mors sanctorum eius qualitercumque morte moriantur. Non solum autem preciosa est mors sanctorum martyrum verum etiam aliorum iustorum bonorum et electorum nunc non et peccatorum quantumcumque malignorum et sceleratorum et in vera fide atque caritate morte existente morientium. Secundum illud apocalypsis: Beati mortui qui in domino moriuntur. Propter quod et divina ait sapientia: Justus si morte preoccupatus fuerit in refrigerio erit. Et similiter multis in temptationibus atque aliis in mortis agonia sint necessariis assistentes atque providet ut timeat atque recedat quemadmodum sequentia manifestat. Et ideo de laude mortis dicturus bonorum quidam sapiens sic ait: Mors nichil aliud est quam exitus de carcere, finis exilii, depositio oneris gravissimi, finis tedii omnium, terminus omnium periculorum, casus omnium malorum, ruptio omnium vinculorum, debiti naturalis solutio, reditus in patriam, ingressus ad gratiam et gloriam. Unde Ecclesiastes vii°: Melior est dies mortis die nativitatis. Quod intelligitur de bonis et electis et non de malis et impiis, neque dies nativitatis neque mortis bona dici potest. Quia propter bonus quilibet christianus et fidelis de morte temporali qualitercumque sibi illata contristari non debet neque perturbari nec expavescere. Si ipse atque voluntati mortis vere se conformat, qualiter utique venerit morte suscipiat atque sufferat patienter et sufferre curat suam subiciat voluntatem plenarie divine conformando atque committendo voluntati ut dicere possit: bene et servire sit ei voluntati atque mee. Quoniam sapiente sic dicente: Bene mori est libenter mori. Unde subdit: Et si sapiens cupiens nunc iam nunc dies saluti sui promptus atque quod tu iustum est debito atque iure naturali omnes nobis sit unio et omnio optat. Unde et quia et ubi deus omnipotens voluit. Ubique ergo sic sit divina voluntas ipse et ubique iusta sit bona atque beata ea quod sit Cassiodorus dicit libro collationum testatur: Fidelissimus deus omnia quam videntur vel adversa vel prospera quam nos utilius dispensat. Magis quam nos quam suorum salute et commodo providens atque sollicitus quam nosmetipsi sumus. Propter vero: Cum ergo mortem temporalem subterfugere vel evadere atque vitare nemo valeat, ideo mortem ipsam sensuali voluntate ... mors vere sibi disponere voluntate et libenter absque murmuratione et contradictione cum dei voluntate deinde acceptare. Unde Seneca: Querere non potes quod vitare non vales. Et item dicit idem: Si vis ista quibus urgeris effugere non te alibi esse oportet sed alium ...

Porro ut ipse quamvis bene et secure
moriatur necesse ei extat ut mori
sciat. Sicut enim modum ut quidam sa-
piens ait. est pati corpus terre et animam
deo reddere ad supina. Ut quilibet modo
veniret paratum eum inveniat et absque
omni contradictione seu renitentia eam sus-
cipiat quam qui sponsi sui dilecti ad-
ventum desiderantem expectat. Sic ille.
Tercia est ultimata scientia per quam religio-
sus et precipue magister eius suarum sine
intermissione cotidie aut continue sol-
licitus studere debet ut eam vere
apprehendat. Porro enim religiosorum
status eorum exigit et requirit.
Quamquam ex quibus stare et surgere
omnes sive ad moriendum dispositi
ac parati sunt sive non nequaquam obe-
dire deo qui ei placuit tenentur.
Debet itaque non solum religiosus
omni esse quamvis quilibet bonus et de-
votus qui deum et sanctorum mori desi-
derat. Talis vivere et sic se habere
ut omni hora qua deus voluerit paratus
sit et mori secure possit iuxta
verbum salvatoris. Vigilate omni
tempore quia qua hora non putatis
filius hominis veniet. Et ita debet
vita tota in patientia et morte in de-
siderio. Ad dictum sancti pauli qui dixit.
Cupio dissolvi et esse cum christo.

Sciendum quod morienti in ex-
tremis maiores sunt tem-
ptationes tales quales
in vita sua nunquam habuit
Ita fuit dicere cepitur
iste de ecclesiastico... exponit
desunt... desperationes ...
Sunt autem quinque temptationes in-
ter alias quinque principales. Prima
est contra fidem et contra fundamentum
fidei. eo quod exspectat fides totius sa-
lutis fundamentum. teste apostolo. qui
ait fundamentum aliud nemo potest ponere.
Non facit ... fides est bonorum
omnium fundamentum et humane salutis
initium. Et adversarius quamvis extremo
bene fit quod per fidem impugnatur est
placet eo. Ut dicit christus ad iob. ii.

Temptationes principales quinque sunt quinque. Prima

Qui non credit iam
iudicatus est. Item ibidem. Qui est
incredulus filio non videbit vitam
sed ira dei manet super eum. Quia
... tota quod ... fide consistat
ut sine ea nulli omnino salus esse possit
Id diabolus totis viribus conatur in ex-
tremis ab ea totaliter avertere intendit
vel saltem ad deviandum vera ut ali-
quibus erroribus superstitiosis vel heresi-
bus propriis ipsum maculare. Bonum autem
sanctum quod remedio habet non solum
... fidei cum est ... secundum
scripture dubius et per omnia credere
communis implicite et ... vere
... statutis subiectus ... et ...
firmiter permanere atque mori. Aliquando
... ... alios ... dicat di-
cit ... cito ... devias vite et
salutis. Sciendum tamen indubie quod
in temptatione ista atque aliis sequentibus
diabolus nulli omnino quamdiu liberi
arbitrii usum habet disposite ... ...
... ... ali-
qualiter potest ... Neque
enim bonum catholicum diabolus illu-
siones ... ... persuasiones
... ... medico est
et post eius ... ...
... attestante. Sed firmissime in
... fide ac ... ... te
et ... ... atque
moriatur. Est autem utile atque bonum
... quibusdam religiosis fieri
solet ut symbolum fidei cum ago-
nizantes alta voce ... ...
ac repetatur. Ut per hoc infirmus
ad fidei constantiam ... et ab
illo demones qui id audire ne-
queunt abigantur. ... anglicum
... ... demones
subterfugiunt. Porro ad ...
fidei constantiam ... ...
... fides antiquorum fidelium ...
abraham ysaac et iacob. ...
fides infidelium ut iob. Raab me-
retricis ... et ... ac ...
fides apostolorum. ... et ...
... martyrum confessorum atque virgi-
num. Ita per fidem ... antiqui et mo-

omnibus deo placuerunt. Quia ut dicitur
ad hebreos xi° sine fide impossibile est placere
deo. Et hec de illa inductione
dicimus est. Quarta utilitas fidei
est quia per eam fides omnia potest. Ac
si salvator diceret. Omnia possibilia
sunt credenti. Et Joh. xi. Qui
credit in me et si mortuus fuerit vivet
finaliter. Alia utilitas est quia eam
fides omnia impetrat. Unde dominus in
ewangelio. Cetera orantes petite credite
et accipietis. Et si diceretis monti
huic tolle et mitte in mare. Et
sic montes caspios operiere alexandro
magno consummati fuit.

Secunda temptacio qua perdit quis
spe et confidentia quam homo debet
habere in deum. Cum eum infirmum dolo
ribus cruciat et corpore tunc dyabolus
qui crudelis est nulli miseretur. dolo
re dolori superaddit obiciendo sibi
peccata multa que fecit homo et bona
multa necessaria que potuisset fecisse
et non fecit. et hec facit modis
quibus potest ut eum ad desperationem in
ducat. Insuper est sicut dicit hermo. spiritum
(?) li. 3. de vilitate condicionis humane.
Cuilibet homini tam bonis quam malis an
tequam anima eius de corpore egrediatur videt
christum in cruce positum. Bonis ad
consolationem. malis ad confusionem ut e
rubescant se fructum redemptionis
non habere. Tercio quia dyabolus
quedam precipua non confessa que com
misit homo illa sibi in agone continuat
ut sic eum in desperationem trahat.
Et tunc apparet hic de causa nullus debet
desperare. Et si tot latrocinia furta
et homicidia perpetrasset quot sunt gut
te maris et harene. et si de
eisdem nunquam prius aliquem confessus fuisset
peniteret nec confessus. nec et ea
modo ad confitendum haberet facultatem
nichilominus desperare non debet. nam in tali
casu sufficit vera contritio interior
cum spe venie. Dei contritio et humili
atum deus non despicit. Et ezech.
Quacumque hora peccator ingemuerit
salvus erit. Unde Bernhardus ait. Ma
ior est dei pietas quam quevis ini
quitas. Et Augustinus super Joh. dicit.
De nemine desperandum est dum est in hac vita.

Nullum est desperationis crimine quod
mederi non potest. Unde et de Augustinus.
Nos noceret peccata si non placerent.
Nullus ideo desperare debet si solus
totius mundi peccata commisisset. hinc enim
deus est et constaret. quod est de
mo damnabilior. nullatenus tamen peccat
quando desperandum esset. eo quod per desper
ationem nichil aliud agit nisi quod per eam pri
ncipalius deum multo magis offendit
quam per alia fortius aggravat. Ideo
quia eterna usque in infinitum augmentatur
et nulla sed ad desperationem quia non
prius eterna haberet quod aliud sine ce
ssatione non contingeret. Unde ad
confidentiam venie et salutis spe quam
quilibet infirmus in deum habere debet
racione inducere eum debet dispositio
christi in cruce. Unde Bernhardus. Quis
non rapietur ad spem et ad impetran
dum confidentiam. si attendat in cruce
christi dispositionem. Vide caput inclinatum
ad te osculandum. brachia extenta
ad te amplexandum. et sustinendum.
manus perforatas ad largiendum.
latus perforatum ad te diligendum. pe
des affixos ad te expectandum. to
tius corporis expansionem ad se totum
impendendum. Et ille. Nullo
modo quisquam desperare debet si deo
plenarie confidit cui proprium est miser
ere semper et parcere et cuius misericordia non est
numerus. Ita hec virtus valde est lau
dabilis. magis quam mihi cara deo. De
qua docet Apostolus 3 ad Heb. 10.
Nolite amittere confidentiam vestram
que habet magnam remunerationem. Exemplum
clarum nobis quorundam peccatorum magnorum
de causa debet desperare. Ecclesia haec
evidentissime in Petro Christum negante
in paulo ecclesiam persequente. in ma
theo et zacheo publicanis. in ma
ria magdalena peccatrice. in muliere
in adulterio deprehensa. in latrone iuxta
christum in cruce. in maria egyptiaca.
et in aliis multis peccatoribus famo
sis et sceleratis. Quod contrarius
dicit in ewangelio Mt. 9. Non veni vo
care iustos sed peccatores. Et iterum
Luce 19. Venit enim filius ho
minis querere et salvum facere quod per
ierat. Et ideo consolatoria dicenda

Tercia temptatio est impaciencia que est contra caritatem qua tenemur deum diligere super omnia in prosperis et adversis. Ita moriturus magis dolor corporis accidit hiis precipue qui non morte naturali que tamen est sine dolore contingencia sed frequenter contrahunt per multa febre vel apostemate vel alia infirmitate continua vel afflictiva atque longa dissolvuntur. Hec quidem infirmitas plures et precipue ad mortem dispositos et multe morientes ac desertos tangit vel contritos adeo reddit impacientes atque murmuratores vel plus quam ex nimio dolore et impaciencia amentes et insensati videantur sicut sepe visum est in multis. De quo me tacere. Sed tales utique deficiunt in vera caritate teste Jeronimo qui ait: Si quis cum dolore et egritudine mortem suscipit, signum est quod deum sufficienter non diligit. Ita sicut ipse. Pena derogat signis caritatis deum diligat. quod non fit remurmurans. Necesse est ergo omnino de illo qui bene mori voluerit ut in quibuscumque infirmitate quantumcumque afflictiva longa vel brevi ante mortem vel in morte non remurmuret. Et hoc teste Gregorio in moralibus. Iusta sunt cuncta que patimur. Et ideo valde iniustum est si de iusta passione murmuramus. Unusquisque paciens sit secundum id Luce 21. In paciencia vestra possidebitis animas vestras. Ita sicut per pacienciam anima possidetur, sic per impacienciam atque murmur anima perditur et dampnatur. Teste Gregorio in omelia qui sic ait: Regnum celorum nullus murmurans accipit. Ideo dicit Apostolus ad Hebreos 10. Paciencia vobis necessaria est ut voluntatem dei facientes reportetis promissionem. Et ad Romanos 5. Tribulatio pacienciam operatur. Paciencia autem probationem etc. Si autem ut Albertus de vera contritione dicit vere contritus ad deum afflictiones infirmorum et punitiones letanter sustinet ut posse sic deo satisfacere digne possit. Consequenter quisque secta plures infirmitates multorum aliorum infirmitatibus sine comparatione leviore patitur quam sustinere. Preterea infirmitas ante mortem sit quasi quoddam purgatorium tamen quam aurea et compatione ad purgatorium plumbeum alterius vite si tolerabiliter ut oportet. Hec autem tolerantur ut oportet. Si vocabulo patienter libenter et cum gratitudine tolerentur. Ita secundum Albertum non solum gratitudine indigemus in hiis que sunt ad nostras consolationes sed eciam in hiis que sunt ad nostras afflictiones. Unde et Gregorius ait: Divina dispensatione agitur ut pro dolori copiosius solaciorum gaudia adhibeat. Dicat ergo quisque infirmus et precipue moriturus cum Augustino: Hic seca hic ure ut in eternum parcas. Unde Gregorius: Misericors deus temporales adhibet percussiones ne eternam inferat ultionem. Sed autem temptatio illa militer tenet caritate sine qua nullus omnino potest esse salvus. Sed caritas vera paciens est omnia suffert teste Apostolo. Unde studiose ponderandum est. Quod qui dicit omnia nostra pro nobis accepit. Ipsa enim caritas sola est que dividit inter filios regni et perditionis ut dicit Augustinus. Sic de tali. Hec ergo corporis egritudines sine murmure et sine difficultate multum vere tolerande sunt. Unde Augustinus: Amanti nichil est difficile nec impossibile.

Nota

Quarta temptatio est complacencia sui ipsius seu presumptio que est superbia spiritualis de semetipso maxime in fide de spe et caritate et per illa dyabolus devotos et religiosos et contemplativos atque perfectos magis est infestans. Sed cum eos nequit ad deviandum in fide aut contra spem ad desperationem vel ad impacienciam non potest inducere tunc aggreditur eum per sui ipsius complacenciam talesque ad vanas elationes cogitationes suggerit. Tu quam firmus es in fide, quam fortis in spe, quam constans in paciencia, et multa bona operatus es et multa ieiunasti, servivisti et orasti. Sed contra hoc dicit Ysidorus: Noli te extollere, noli te iactare, noli te complacere, nec eleves, nec de te presumas. Nichil boni tibi attribuas. Si qua bona deus per te operatus est da gloriam deo.

Ira tanta posset esse sui complacentia vel per eam homo dampnaretur. Unde Gregorius [illegible] quod quasi sed apud se eligit apud auctorem humilis cadit. Debet ergo ~~ut hu~~ modis esse cautus ne per superbiam vincat se temptatio ita ut humiliter se humiliet atque deprimat sua peccata in posteriorum et fragilitatem cogitando et quod nesciat an odio vel amore dei dignus sit. Ira autem desperat desperationis mentibus eorum suadeat ad deum respicere per spem dei misericordie que est super omnia opera eius cogitando atque considerando. Et quod fidelissimus est deus et verbo infallibilis qui juravit per prophetam Ezechielis 33 promisit dicens: Vivo ego dicit dominus. Nolo mortem peccatoris sed ut magis convertatur et vivat. Unde legitur in vita Anthonii cui dyabolus dixit: Anthoni tu me vicisti. Nam cum volo te exaltare, tu te deprimis, et cum te volo deprimere tu te erigis. Ergo faciat quilibet sic semper sine infirmus et diabolo divinum auxilium consolatur cui omnia sunt ut dicit Job 14. Sine me nichil potestis facere. Et sic victus est dyabolus.

Quinta temptatio que magis seculares atque carnales infestat est nimia occupatio exteriorum temporalium atque exteriorum vel circa uxores liberos amicos carnales divitias atque alia que in vita sua dilexerunt ordinatius. Remedium autem contra quintam temptationem est triplex. Qui bene et secure mori voluerit, debet omnia temporalia et exteriora simpliciter et totaliter postponere et se totum deo plenarie committere. Unde dicit Salvator Luce 14: Qui non renunciaverit omnibus que possidet non potest meus esse discipulus. Unde Gregorius super hoc dicit: [illegible] infirmus tunc sua vult mori sed plene consentit de morte et si eam ipse elegisset, pena mortis sic patienter sustinendo satisfaciet pro omnibus peccatis, immo auferet aliqua ad satisfaciendum pro morte. Et quare valde utile est immo omnino necessarium in tali necessitatis articulo voluntatem suam quod vita divine conformari voluntati vel ore. Nota autem quod seculares aut carnales et religiosi volunt secundum morte disponere aut quod datum est [illegible] audire est. Ideo [illegible] agonizat [illegible] evasurum. Et [illegible] atque [illegible] bono. Ut dicit Cancellarius Parisiensis. Et multum est hic cavendum dilectio dei et mala conscientia introducta quam plurima [illegible].

Nota quod tamen dyabolus in omnibus temptationibus contra hominem nequaquam vincere potest nisi [illegible] aliquatenus prevaleat ut sibi consentiat quam diu usum rationis habuerit [illegible] ei voluerit consentire. Quod certe non solum bono sed etiam cuilibet peccatori gratitudine magna [illegible]. Unde Apostolus 1 Cor. 10: Fidelis deus qui non patietur vos temptari super id quod potestis sed faciet etiam cum temptatione proventum ut possitis sustinere. Ubi dicit Glossa: Fidelis est deus in promissis qui dat nobis resistere potenter illis et perseverantes. Dat potestatem ne vincamur, gratiam ut mereamur, et constantiam ut vincamus. Faciet proventum et cetera, augmentando proventum ut possitis sustinere ne deficiatis sed vincatis. Quod fit per humilitatem. Unde Augustinus: Illi non [illegible] de fornace quia non habent ventum superbie. Videlicet ergo se homo [illegible] peccator sub potenti manu dei et victoria obtinere poterit dei auxilio in omnibus temptationibus et consuetudine et [illegible] malorum et dolore usque ad mortem inclusive.

2a particula

Nunc de interrogationibus que fieri debent a morituris dum adhuc usum habent rationis et loquele. Et hoc ideo quia [illegible] fuit ad moriendum de melius informetur atque de ordine confortetur. Debent autem interrogationes iste fieri [illegible] isto modo. Et primo quod confiteatur [illegible] fide [illegible]. Unde queratur sic: Frater dilecte, letaris quod in fide

Interrogationes ab infirmo fiende. Et primo.

illud qd moriens tanqam verus fidelis
et obediens sancte matris ecclesie filius
et fateris te non tam bene vixisse
sicut debuisses. et si pendet te illius
quod volueris emendandi vitam si
spacium vivendi habes. Credis q
pro te mortuus est ihesus xpus dei et
marie virginis filius. Agis ei de
hoc ex corde gratias. Credis te
non posse nisi per mortem xpi saluari.
Age ergo dum vita est in te et ei
gratias. et in hac sola morte ihesu
xpi sola fiducia tua constitue. et
nulla alia re fiduciam habeas. Huic
et morti sue passioni xpi te totum
committe. Hac morte te totum con-
tege. Huic morti te totum involue.
Et si deus voluerit te iudicare. Dic.
Domine mortem tuam ihesu xpe obiicio
inter me et te et iudicium tuum
aliter tecum non contendo. Et si
dixerit tibi. qd meruerit dampnationem.
Dic. Mortem domini mei ihesu xpi obi-
cio inter me et omnia peccata mea q
eius meritum dampnationis et inter omnes
inimicos meos. Igitur ergo dignis-
sima passione xpi michi offero do-
mino pro merito quod ego habere deberem
et quod non habeo. Et si dixerit
tibi. Deus meruit supplicium. Dic. Do-
mine ihesu xpe. mortem et amarissimam
passionem tuam pono inter me et iram
tuam. Et breviter quod excludit
timoris et horroris. per passionem
xpi et virginis marie compassionem
et suffragia potentis sanctorum supera-
re. Deinde dic ter. In manus
tuas domine commendo spiritum meum.
Et idipsum dicat conventus. Et si
non potest loqui dicat conventus vel astans
In manus tuas domine commendo spiritum
eius. Porro autem interrogationes
predicte solum personis religiosis con-
te atque sufficientes videntur. Debet
tamen nihilominus omnes tam seculares
sive regulares secundum Cancellarium pa-
risiensem. mox subsequenti de suo statu
et salute certius atque cautius
inquiri. et sic potest hoc certiores
appetitum clarius informari. Prima
interrogatio. Primo inquiratur

Primo inquiratur
fundamentum fidei. quaerendo sic. Gaudes
quod moreris ad locum fidei. et insuper
toti sancti scripture ex omnia secundum expositionem
katholicorum atque orthodoxorum sancte
matris ecclesie doctorum expositionem. et
detestaris omnes hereses et errores atque
superstitiones ab ecclesia reprobatas
et letaris insuper quod in fide xpi et
sancte matris ecclesie unitate et obedientia
moriaris etc. Secunda. Gratias sic re-
cognoscis te tociens suum sepe et mul-
tipliciter atque grauiter offendisse. Ita
Bernardus. sic tantum sic ait. Non re-
mittitur absque sui cognitione saluari.
De quo nascitur in nobis salutis custodia humi-
litas et timor domini. qui et vere
sic sunt dicuntur sapientie ita et salutis.
Tercio doles ex corde de omnibus peccatis
contra dei maiestatem amorem atque
bonitatem commissis et bonis omissis
et gratiis neglectis. Et dolens
doles non solum timore mortis vel
pene magis sed magis timore dei
et iusticia ex caritate qua tenearis
deum super omnia diligere. Et quod non
potuit debitas eum sic eciam bono
vasti. Et petis super omnibus istis
veniam optas insuper cor tuum illu-
minari ad oblitorum tuorum peccatorum
cognitionem. ut de eis penitere
valeas penitus et deo reconciliari.
Quarto habes sincerum propositum et ex
plicatam voluntatem vitam tuam domine
huius commutandi atque corrigendi. si vi-
ta comes suppetierit et numquam
velle plus peccare sciens intellec-
tum potius omnia quantitatum causa di-
mittere. immo esse vitam corporalem
potius perdere quam plus deum vel
offendere. Et insuper velle ex hoc
diligentiam facere. et rogas deum
ut prestet tibi gratiam hoc propositum
continuandi et in bono perseverandi
et non recidiuandi. Quinto es tu
ne coactus alicui peccati mortalis vel
tamen obliti sive de quo non sit con-
fessus et liberum velles confiteri si
memorie tue occurrat. et penitere
et satisfacere quantum valeres pro
deo et si nulla pena esset.

2a

3a

4ta

5ta

Certe interroga-
tiones cum ea exi-
stantes fiende.

Prima.

ta
qua
Hoc indulgeas ex corde oibus inimici
aut aliis q me coniqz aliqd nocu
metu vel vl facto intulerunt.
atqz offenderit. ob amore et re
uerentia dni mei ihu xpi a q et
tu veniam speras. Petas etiam tollit
indulgeri remitti et ab hiis quos
offendisti quouis mo dic al sic
ma
mo ois ablata et siqua fuerit
duiste acqsita q habita p te re
stitui integraliter, quantum tene
lius tuarum facultatum tenore et
usqz ad om bonorum tuorum resse
et renunciaciones et alia satisfactio
fieri no valet. Et cred deo et
hodie venia desidero et petio
dua
dicere. Secundo quod est Crede
dio qd p te indulgi e speras. et
qd aliter saluari no vales. nisi p
meritum passionis ihu xpi. Et agis
est de hoc deo gratias magnum vales.
Ceterum ad pdictas interrogati
ones ex cosira bona et fide nec
ficta vel poterit affirmatiue vnde
satis euidens est salutis argumentum
si sic decesserit qd sit de nro
saluandorum. Cuius q vero de p
missio ab alio interrogatus no fuit
poterit tn satis pauci atqz rari
sunt qui huius artis sciant etiam
dictorum videat interroget semetipsum
subtiliter considerando an talis sit dis
positus ut refert eo qd aliqs
tali dispositione nulli modo pt esse
saluus. Cui aut sit e dispositus
ut dum e se totum medit et pa
ter recommendet ac committat. Et
continue quantum pt et infirmitas
permiserit eu ruminet atqz me
ditet. Vera p passionem xpi et eius
attenta meditationem oes dyabli te
ptationes et insidie maxime superant.

partiarula illius materie.

Preterea cum s. Gregor
Oris xpi actio sit nra
instructio. Precio q xpus
i cruce fecit moriens
ea cuilibet morientis p suo
modulo atqz possibilitate i extremo
certat faciendum fecerit aut xpus
i cruce quinqz. Orauit eu Vnde

Xpus in cruce fecit quinqz Orauit.
fleuit. clamauit. atqz patri recomendauit
et spm tradidit.

Dic orasse p inimicis istos. Deus deus
meus respice in me et alios octo
sequentes versus ad versum istum inclu
siue. In manus tuas dne commendo
spm meum etc. Et fleuit teste
apostolo. Ut clamauit etiam patri
recommendando. Atqz spm tradidit
ut euangeliste testantur. Sic et infirmus
i morte constitutus ante omnia orare debet
saltem corde si no pt voce. Con
siderans nichil e tm placens corde
orare sine sono vocis quam solu
modo sine intuitu mentis. Secundo
debet clamare fortiter saltem desiderio
cordis si no valet uoce. Vnde
ei attendit deus cordis desiderium
qua clamore vocis. Vera corde cla
mare no e aliud nisi pctorum re
missionem cunctorumqz eternam fortiter
desiderare. Tercio debet plorare si no
oculis corporalibus tn lacrimis gemitibus
tibus et singultibus cordis videlicet
de peccatis. Quarto etiam deo
recomendet dicens In manus tu
as dne comendo spm meum. Quinto
spm tradet per hoc videlicet voluntarie
moriatur voluntate sua et hoc diuine
conformans voluntati ut ex.

Proinde quamdiu agonizans lo
quela et vsu rationis habere
poterit. sequentes dicat oratio
nes. Oraciones ab agonizante dicende.

Primo dicat infirmus ex corde deuo
orans. Summa deitas immensa bo
nitas. clementissima et gloriosissima
trinitas. summa dilectio. amor
et caritas. miserere mei misero
peccatori. tibi enim commendo spm meum.
Deus meus piissime et miseri
cordia fac quod competit clementie
tue. adiuua me ex ea in ultima
necessitate. succurre dne iam exspirati
anime et deplorate ut no a canibus
infernalibus deuoret. Dulcis
sime et amantissime ihu xpe fili
dei viui ob honorem et amore
et virtute tue benedictissime pas
sionis iube me recipi inter nume
electorum tuorum. Saluator et redem
ptor meus reddo me totum tibi. no
me renuas. ad te venio no me
expellas. Dne ihu xpe qui passus

Sic infirmus et
i morte ante omnia debet
quinqz facere.

tuu postulo no ob valore meoru
meritoꝝ sed tm pulũo et tmio
et pctor miserico sz ꝯ virtute et
efficacia tue sacratissime passiois
p qua me misez redime volu
isti et in paradisu tuo promisisti
pducere ame dignat9 . ipam in
cofitere festina ¶ Ita dicat plu
ries et ad mi9 ter repetedo
istu vsu . Disrupisti dne vin
cula mea t sacrificabo hostia lau
dis . et no dm inuocabo . Na
iste vsus sz 7 cassiodo 7 tate ꝯ
tutis recedit ut pccta hoi dimittat
si in fine vite tna cofessione
dicat . ¶ Iterum dicat . Dne
ihu xpe p illa agoniaz et angusti
am qua huisti ī monte oliueti
sudado sanguineu sudore . et p
illa amaritudinez qua p me sus
tinuisti ꝯ crucis mortis in
illa hora qn sanctissima aiaz tua
deo pri tu clamore valido co
medasti . et p illa ꝯ effusione tu
qua subire voluisti mortis suppli
ciu p redemptioe quam generis
misertus miserere aie mee ī exitu
suo Amen .

Oro ad s. mariaz

Post hoc dicat deuotissime
corde et ore quantu valet
gloriosissima virgine mariaz pctoꝝ
efficacissima atqꝫ pudissima me
diatrice et adiutrice sic dicens
O regina celoꝝ mat mie co
fugiu pctoꝝ recocilia me com
missio filio tuo . ei9 clemencia p me
indigno famlo et pctore interpella
ut ob amore tui mea remittat
crimina et pducat ī gloriã sua . O
scta maria mat stella illuia cor
meu z corp9 meu et fac me
agnoscere piu filiu tuu . O dul
cissima sponsa inr dm meu ihu
xpm succurre mi ī illa hora qn
aia mea egrediet de corpe meo
Ame .

Oro ad angelos

Angelos deīn pncibz dicat
dicens . O spus celoꝝ . an
geli btissimi assistite qso michi
miserabili ex hoc seclo et potenter

me eripite ab oibz adůsarioꝝ
meoꝝ insidijs et aiaz meam
ꝯ vestram assumite cosortiu . Tu
pcipue angele bone custos
me9 mi a dno deputat9 .

Deinde salutet deuotissime aplos
martires cofessores et virgines
specialiꝝ tn istos scos et scas
quos ul quas huius seq ꝯ sua
cõe elegit et dilexit dampilius
eu decoret ꝯ isto necessitatis articulo
diligent

O° ad ap[…]
mres c[…]
pres z
[…]gines

Deinde dicat h9 od a filia
ꝯ scma qui scto Aug ascribi
tur . et valet insup qtr ꝯ
temptatioes scandas . ¶ Pax dni
mei ihu xpi . vtus passiois eius
signu scte crucis . integritas glo
se virgis marie benedictio
oim scoꝝ . custodia angloꝝ . iuo
suffragia om electoꝝ dei sint
inter me z oia pcta mea . medi
ent int me et timedu dei iudi
ciu . mediet int me et oes
inimicos meos ī extrema hora
vite mee . z pducat me ad vita
eterna Ame .

Postea subiungat et ter dicat
istu vsu . Sacrifice clara
vespe quo vita nusqua decidat
sz pnnis morte sacra premio in
fiet gloria .

Si aut infirmi pctas orones
no sciat ul et ipsm mia
lescere dice no possit . Dicat
eis aliquis de assistentibz clara voce
cora illo mutatis h sit mutada
ipse ad agonizas quadiu potest
dre vsu vocis . vsu potm oret
interiora se corde tm . atqꝫ desiderio
sicut scit et possit . Ita est
orado . Maria mr grãe mr mie
tu nos ab hoste ptege ī hora
mortis suscipe . Maria xpo ad
grmi depostre nos oim remissioz
criminu tuu placado filiu . Et
ita orado spm dno reddat et
salu9 erit .

Sequit quinta clausula p
missa . de exhortatoibz
Et dictis etc

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Sequit^r quinta clausula
p^rmissa de exhortatio-
nibus. C^a. Singul^s
fideles qui aiam p^rpria
p^ropter cura diligentu^r
agat. cum vita corporali fragili
et defectibili p^rstituta multo forti^s
astringit a nob^s deus et caritas p^ro
salute spirituali sollicitudines specia-
les gerere et tanto forti^s quanto
aia p^rciosior fuit corpe dei ymagi-
nem insignita tot virtutibus et pre-
sertim naturali capacitate bonorum operum
in respectu creatoris ipsius p^rparata
et sublata. In hac ad extremo ne-
cessit^s articulo quilibet p^robat^r virum nullus
ergo opus mie maius siue commodius
est quam et tam apud deum minus et
amplioris fructus existimetur quemad-
modum p^rprie nos saluatoris ihesu
cristi qui in terris nobiscum degens nunquam
pro seruitutis corporale sed ut non solum
ipsius persona seruitia impensa spiri-
tualia acceptet. sed etiam quod et minimo
suo impendatur sibi fore factum testatur.
Quapropter cura fuit conti opus-
culo quedam breue exhortationis
modum ponere quando ea eos qui sunt
in morte articulo constituti valente ge-
neraliter omnibus catholicis ad artem
et noticiam bene moriendi cogitanda.
Et ipsius notitie fuit prius dicta q-
tuor partes. Venit de exhortatione.

exhortet^r
Primo exhortetur infirmus sicut ut
dicit Cancell^s parisiensis. Karissime
dilecte aut cara dilecta. considera
nos debere subditos esse potenti ma-
num dei et eius voluntati. et omnes
nos cuiuscumque status vel conditionis veterum
principes diuites et pauperes mortis
teneri solvere necesse est. Veniam
ad hunc mundum mereamur per hanc
vt animas nostras non ut maior
in eo stabiliremur sed potius ut hic bona
et meritorie viuentes et deo placentes
post eius infirmi penas euitemus et
gaudia eterna capiamus.

exhortet^r
C^a. 2° sic re-
cognoscere diligenter cum gracias actione
a deo tibi collata beneficia. et quod
est in hac extrema hora sui cognitionis
dederit ne te morte subita preoc-
cupauit. Gratias pro his et a-
liis innumeris domino mitte eidem
referre. ad suam infinitam misericordiam re-
fugiens. et de commissis atque omnibus
et omissis bonis contra legem dei
veniam humiliter postules. C^a. 3° ex-

3° exhortet^r
hortetur ad patientiam sollicite cogita-
re in vita tua plurima delicta perpe-
trasse quorum pena sine inulta. Non
et quicquid a domino et mortis dolore
patieris tolerare debes. rogamus
deum ut per dolores acerbitas re-
missiones operis tuorum. et ut pure
gloriam habeat eternam in hac affli-
ctione tua per suam misericordiam committeret.
Laudabilius est namque quam penitentiale
hic in futuro punira. [illegible] si sit
contracto corde penitere penam neces-
sariam tamquam voluntaria fauere. et
eorum pena et culpa remittet deus
Cristusque paradysum intrabis. Alioquin
per impatientiam eterna dampnatione in-
curres. C^a. Quarto omnia aliud in hac

Nota.
extrema hora constitutus meditare
circa tuam spiritualem salutem. nunquam
in fortasse in futurum quod medicus
contingit tali oportunitas. Cura
tibi calamitates ad mortem magistrum po-
terit hoc vigere in dispendium salutis
eorum est alia sollicitudinem et
veniam curam relinque. Quia vi-
linquam necessarie est. cum omnibus reliquis
tempus ibique nec ab infirmo impropri-
tio eripere valet. Plena fide et
fiducia te deo committa et ei qui
omnipotens bonus et sapiens est te tua
et tuorum respondere poterit. Preterea
et cum capacitatum tuum in deum diui-
te. Astantes plurimos et supplices
rogantes ut pro salute tua deum pre-
cibus orent.

Nota
Notandum autem et studiose at-
tendendum quod rarissime est a-
liquis mortuis religiosos et deuotos
ad mortem se disponit temptatione ut
ergo eo quod quilibet diutius se victum
estimet nequaquam credit se cito
moriturum. quod in minime estimatur
corporali fieri solitum est. Nam si luce
clarius constat plurimum per tenem ama-
ne spem semper negligent. aut
intestati aut indispositi et indispositi

moriendus. ¶ Quarto propter quod cadit
et timore necnon zelo caritatis.
¶ Valet utrique timor et amor communiter
quidem promovendo caritatem et valido
corpore ut ac plus constitutum fue-
rat sollicitus reddere et movere.
¶ Quartoque primo et principaliter omnibus pro-
posito de spirituali medicina et re-
medio quantocius se provideat in
infirmitate. ¶ Prosequitur enim ut quedam
decretalis dicit. ¶ Corporalis infirmitas
ex anime languore orta est. ¶ Et ideo
papa per eandem decretalem dudum medi-
cis corporis districte precepit. ne un-
quam egroto corporeas infirmitas me-
dicinas prius quam ad spiritualem medicum
recurrendum eundem moneat et
inducat. ¶ Sed res ista iam ab omnibus
fere deducitur in contemptum. tamen ex hoc
sicut corporale medicina quam spirituale.
¶ Hic est omnia mala et adversa
que possunt nutu dei solent evenire
scriptura attestante. qui sic ait. ¶ Non
est malum in civitate quod deus non faciat.
¶ Intellige malum pene. ¶ Quinto
unusquisque aut in alio constitutus
quanto studiosius cetera innuendo
ut ante omnia cum deo creatore summo
bono reconcilietur. spiritualem quam
omnibus adhibeat medicinam. ¶ Sacra
videlicet eucharistia devote recipienda,
testamentum ordinando. domum suam atque
negotia alia si qua sunt tempore dis-
ponenda. ¶ Nullatenus autem ipsius debet
anima spes corporalis sanitatis concedere.
¶ Cum tamen contrarium sepius frequenter
fieri solet a multis in dispendium et
periculum animarum. ¶ Est enim illos qui actu
agonizant. eo quod nullus eorum audire
aliquid vult de morte. ¶ Unde frater
Cancellarius parisiensis. ¶ Sepe per infirmi-
tatem et mane et sanam conscientiam
tantam reddit quo sanatior. ¶ Et ideo
hortandus est infirmus ut per veram
contritionem puram quam confessionem
anime procuret sanitatem quod est ad sa-
lutem corporis si sibi fuerit expediens
valde poterit. et ita quietior erit
et securior. ¶ Sed autem teste Gregorio
debet contritio vera fieri. ¶ Cum

quam sanctus Augustinus in quarto sententiarum dicit et
alios quam doctores. ¶ Prima quoniam conside-
ratur quod optime corpus sit [illegible] prima
sufficientes ad salutem. Vult propterea
ipse toto tempore vite sue precepta
divina vota quam spontanea magis reci-
piat atque vendit secundum solum forte atque
experientiaque invaserit. ¶ Secundo con-
tinue tali ad mortem articulo deducto.
est suadendum ut secundum suam possibilitatem
et deo devoto amplius mente re-
laboret. ad primam ordinata scilicet
pacem ut videlicet omne obstaculum [illegible]
vel timorem [illegible] votat vero [illegible]
possit. et tunc tibi displicentia
voluntatis quam sine debito et pro-
deum et veritatem male inclinationis
quibus est delectatione procedentium et
laboret ad displicentiam [illegible] per
[illegible] licet facile. ¶ Et ne [illegible]
[illegible] mittendo apponat ei illa que
supra in sexta particula de temptatione
desperationis contra [illegible] precedente dicta
sunt. ¶ Sibi moneat ut contra
alias temptationes animosus constat.
fortis atque velut resistendo. [illegible]
certum est per dei gratiam minime [illegible] possit.
¶ Insuper non timeat de abiectione cor-
ruptionis corporis. ¶ Unde apostolus. 2 ad Cor.
4. licet is qui foris est noster homo cor-
rumpatur tamen is qui intus est renovatur
de die in diem. ¶ Item moneat
et ut credat fidem veram et fidelem
constanter [illegible] insuper [illegible] in vinculo
[illegible] teneat ut conformet
[illegible] omnibus et ordi-
nationi [illegible] mala omnia se submit-
tat et absolvat. ¶ Item quomodo
tempus competens habeat spacium ad sua
reconciliationem [illegible] ut non morte se
[illegible] leviter [illegible]
[illegible] passiones [illegible] sue [illegible]
et orationes devote in quibus [illegible]
ampliusque delectabatur. ¶ Et re-
legenda sunt precepta divina ut [illegible]
meditetur. si quidem [illegible] contra ea
negligenter deliquisse. ¶ Si infirmus
usum loquendi perdiderit sit tamen sana

et integram noticiam ad interroga
tores sibi factas vel oraciones circa eo
veritatis signo aliquo aut nutu
exprimi vel solo cordis consensu concedat
sicut ei sufficit ad salutem. Quia
dum tamen certum sit interrogaciones si
cut antea loquendi usum perdit.
Circa si interrogacionibus supradictis appa
reat consciencie infirmi. non ut saltem
sufficiens credere ad salutem. Ante
dum et informacionem necessariam op
ponat in quo fieri potest me
lius. Et si manifestandum ei foret peri
culum quod immineret sic in impossibili
desperabat. non esset ei de hoc
plenum dicendum. Quia ergo et ut in
stare salubri repugnat. quia cum bla
diciis et dissimulacione noticia tolle
retur. Absurdum quippe nimis est
et plane religioni contrarium immo dicitur
ut hoc pro mortis metu ac
circumstancia ex timore timor me co
nucleret abscondat. Quoniam
exemplis patet regis Ezechie expo
tante usque ad mortem salubriter
fecerit. Dicens ei morituro in
tuo et non debebit. Et
Gregorius monachum quendam in morte
periculo constitutum et in corpo dya
logorum li. fecit ad salutem. Et
pro infirmo imago crucifixi
sit cum infirmo cum lumine. et
ante oculos maiorum vel est altius sta
ex ipsius sanguinis et doloris vene
erit. Habeat etiam ibi ipse aqua be
nedicta. que sup infirmum et alios
circumquaque frequenter aspergat ut cer
sit ab eo demones repellere
ab eo et insultibus. Si non omnia
premissa exercitatis sinat tempore
de sit ille oraciones pro perito et mor
salvatoris domini nostri Ihesu Christi dirigentur.
Requiem et cuius morienti aut
candele propter liberum et divitie
et alia temporalia ad memoria redu
cant. ut vigilandum est expugnat pa
riter spiritualis sanitas. et deus ab
eis recedit nequit. Ut
ita in materia ista in extrema neces
sitate constat subtilissime residere

atque ponderentur singula puncta et
scientie. quibus directa sunt adma
ro quod non solo solus addiscere me
minit que in compendio theologice
veritatis lib. ii ca. 10 continetur. etc.
Cum autem placet et libenter velit
mittere mori et sine periculo tal
tamen debet studiose et moriendi
arte eius ad dispositionem premissa cer
addiscat sana et sollicitus studeat
et addiscat nequaquam mortis exp
tet intercessum. Circa ergo frequen
tissime immo dicit cum mortis
aut aliud sibi inmineret et adiecte spe re
ligionis adveniat. et ante semel
atque accessit seu dualibus. tales
quis illa fuga dabit. Si ergo
non nos decipi nec errare. Si nos
scimus esse instantem age quod potes
dum sanus es et usum habes. vere
dispositus sis. ac domino tuo ad
ventum esse paratus. Unde prov. 8.
Qui mane vigilaverint ad me
invenient me. Item 3. Re
ge ab infancia querere usque dum
quam multi infirmi ultima ne
cessitate egritudinis semper deceperunt
atque neglexerunt. statuentes dei in
dicium in suo arbitrio quod non valuit
nisi in fine vite penitere et dei
pulsu et admonitiones audire.
Remedium. quod tunc pluribus timore
mortis aut pene sit qui repulsa
et caritas penitere qua fideli
lectores dei ut oportet et deberet
sic mitteret vellet penitere. Un
de dicit Augustinus. Unde aut rara
sit talis penitentia. Videtur ergo ipse et cave
ne et hic sit contingat. Velle du
o magis autem vel invenit videatur
de tali solerti cura et sollicita dispo
sicione atque studiosa ex hoc exercitacione
tempus mortis sue ut premittitur. In
rumma tali circa qua eius et ne
cessitas temporis dominica ac moria
bit. et si possibile esset tota vi
tis ad moriendum convenire deberet
festinare. Sic in quibusdam religionibus
mos extat. ut statim cum infirmus
morti appropinquat. tunc ut mox
audita tabula quacumque hora omnes
fratres concurrunt fieri dimissio

Scitius bene moriendi.

T
N
O
A

oculos occidat totiusque quatriduo mo-
rietur. Vn̄ z dic. Ꝙ religiosi
et militares pro sui status honesta-
te cum non deceant nisi ad mortem
et ad ignem. Sexta particula
huius materie.

Ultimo sciendum quod oratio-
nes sequentes dici possunt
super infirmum laborantem
in agone. Et sic
persona religiosus sit
convocato conventu coram
eo cum tabula ut moris est. Premittat
letania cum orationibus et psalmis con-
suetis atque ordinatis more solito.
Postea vero si adhuc supervivit
subiungantur orationes subsequentes ab ali-
quo assistente quam optime fieri
et tempus patiatur. Que z pluries
iterari possunt pro infirmi devotione
si spatium habuit vocis quamvis de
salutis necessitate non oportet. Nunc vero
circa infirmos seculares. Dico quod orationes
iste pro devotione et dispositione ac co-
moditate ipsorum ac assistentium
ad receptionem et tempus fiant. Sed
sicut homo peritissimus non potest in aput
seculares omnes et z in pluribus re-
ligionibus [illegible] fieri debeant ar-
te et in morte sue suis proximis
fideliter assistat dilectionis amore
sive informando et eos pro ipsis ex-
orando ut possunt. Presertim cum
eos ipsi morientes non deum mori ve-
lint, et ita anime morientium misereri
pietate. Oratio ad salvatorem Ihesum.

Orationes ab astantibus dicende infirmo pro eo ad deum dicende.

Per amorem quo te dignissimum
devotissimum et delicatissimum
cor tuum filium pro nobis factum
hominem fecit vulnerari et mori
pro salute hominum. indulge famulo tuo
N. misericordissime Ihesu Christe omne
quod cogitatu vel opere vel sito af-
fectionibus vel motibus viribus
et sensibus anime et corporis deliquit.
et [illegible] illi remissione
atque sufficientissima emendatione
illa qua totius mundi culpas sol-
visti ac in plena supplicationibus omnium
negligentias suas. Adde illi sanctis-
simam conversationem illam quam ab hora
conceptionis tue usque in horam mortis
habuisti. Et insuper fructum omnium bo-
norum operum qui tibi ab initio mundi
usque ad finem ab omnibus electis placu-
erunt vel placere poterint. Qui
cum deo patre et spiritu sancto vivis et r[egnas].

In nomine fervidissimi amoris
quo te vitam omnium viventium cor-
ipsum incarnari et [illegible] cruce
mori compulsum ad medullam beni-
gnissimi cordis tui ut anime famuli
tui N. omnia peccata dimittas et tua
sanctissima conversatione et dignissime
passionis tue meritis obmissa suppleri
facias et [illegible] plenitudinem mul-
titudinem miserationum tuarum. Nos
[illegible] et illa specialem personam [illegible]
[illegible] placidissimo et modo sibi [illegible]
et convivali utilissimo ac dulci
passa [illegible] plena remissione
fide vera spe firma et caritate
perfecta ut in festissimo statu in
dulcissimum amplexum et suavissimum
osculum tuum feliciter suscipiatur ad
tua eterna laude. Alia ad [Ihesum]

In manus incomprehensibilis tue mi-
sericordie pater sancte pater iuste et ama-
tissime commendamus spiritum famuli
tui N. Sicut mei sibi magis
amoris. quo sic animam filii tui sanctis-
simam in cruce commendavit supplicis
deprecantes quatenus per illa defla-
dilectionis caritate. qua tua divina
clementia [illegible] tota recepit illam sanc-
tissimam animam vel ultra horam
famuli tui N. suscipias in eodem
amore spiritum eius. Oratio ad beatam virginem.

O Intemerata et mater benedicta
Christi maria adiutrix [illegible] in an-
gustia et necessitate succurre nobis
dulcis et ostende famulo tuo pro-
pitiam tuam faciem in ultima sua ne-
cessitate et dispone omnes inimicos
eius a virtute dulcissimi filii tui
domini nostri Ihesu Christi qui [illegible] cruciis
et libera eum de omni angustia cor-
poris et anime ut laudes dicat deo

deo in secula seculorum. Oro ad angelum.

Sancte michahel archangele domini mei ihesu christi succurre nobis apud altissimum iudicem. O pugil invictissime assiste mihi famulo tuo in extremis valde laboranti et defende eum potenter a dracone infernali et ab omni fraude malignorum spirituum. Insuper exoramus te preciosum et decorum ministerium summe domini ut in extrema hora vite mee animam meam benigne suscipias et in sinum tuum sanctissimum et perducas eam in refrigerium pacis et quietis. Alia oro ad pm.

Eya dulcissime redemptor pijssime ihesu christe benignissime per illam miserabilem vocem qua in tuam amarissimam mortem pro nobis doloribus passionis a deo consumptus es ut te derelictum a patre clamares. ne longe facias famulo tuo auxilium tue miserationis in hora et momento afflictionis anime sue per desertionem et destructionem spiritus te vocare in extrema hora non valentis. Sed per illam compassionem sancte crucis et per virtutem salutifere passionis et amorose mortis sue cogita de ea cogitationes pacis et non afflictionis. Sed mox et consolationis et libera eam ab omnibus angustijs. Sicut per manus quas pro ea in cruce sibi confixisti clavis acutissimis. Ihesu bone et dulcissime pater et domine eripe eam a tormentis sibi deputatis et perduc eam in requiem eternam cum voce exultationis et confessionis. Alia oro

Misericordissime domine ihesu christe fili dei vivi per vigorem illius commendationis qua animam tuam sanctissimam patri tuo celesti in cruce moriens commendasti. commendamus specialiter pie tue animam famuli tui. oramus misericordissimam bonitatem tuam. quatinus per eam honorem et meritum eiusdem anime tue sanctissime pro salute anime et a morte eterna liberare famuli tui dilecti sicut tui misereri liberando eam misericorditer ab omnibus miserijs et penis et perducas eam per tuum amorem et intercessionem tue dulcissime matris virginis marie ad contemplandam gloriam tue iocundissime visionis. Alia oro ad ihesum christum.

Quesumus misericordissime deus qui secundum multitudinem miserationum tuarum peccata delinquentium deles et preteritorum criminum culpas venie remissione evacuas respice propicius super hunc famulum tuum .N. remissionem omnium peccatorum sibi concedas. Renova in eo piissime pater quicquid terrena fragilitate corruptum vel quicquid diabolica fraude in eo violatum est. et unitati corporis ecclesie membrum redemptionis annecte. Miserere domine gemituum suorum. miserere lacrimarum eius et non habentem fiduciam nisi in tua misericordia ad tue pacem reconciliationis admitte. Qui cum deo etc.

Commendo te carissime frater omnipotenti deo ut cum humanitatis debitum morte interveniente persolueris ad creatorem tuum qui te de limo terre te formavit revertaris. Egredienti itaque anime tue de corpore occurrat tibi splendidus angelorum cetus apostolorum senatus. candidatorum tibi martyrum triumphans obviet exercitus. liliata rutilantium te confessorum circumdet turma. iubilantium te virginum chorus excipiat et beate quietis in sinu patriarcharum te complexus apponat. qui te inter assistentes sibi iugiter interesse decernat. Ignores omne quod horret in tenebris quod stridet in flammis quod cruciat in tormentis. Cedat tibi teterrimus sathanas cum satellitibus suis in adventu tuo te comitantibus te sanctis angelis contremiscat. atque eterne noctis chaos in mane diffugiat. Exsurgat deus et dissipentur inimici eius et fugiant qui oderunt eum a facie eius. Sicut deficit fumus deficiant. sicut fluit cera a facie ignis ita pereant peccatores a facie dei. Et iusti epulentur et exultent in conspectu dei. Confundantur itaque et erubescant omnes tartaree legiones et

et ministri sathane et tuum impe
dire non audeant. Liberet te a cru
ciatu christus dominus qui pro te mori
dignatus est. Constituat te christus filius
dei vivi inter paradisi sui amena
ac semper virencia gaudia. Et inter
oves suas verus ille te pastor
agnoscat. Ille te ab omnibus peccatis
tuis absolvat atque ad dexteram
electorum suorum sorte constituat. Ut
redemptorem tuum facie ad faciem vi
deas et presens semper assistens mani
festissimam beatis oculis aspicias
veritatem. Constitutus igitur inter agmi
na beatorum contemplacionis divine
gaudiis potiaris per christum dominum nostrum. Amen.

Proficiscere anima christiana de hoc
mundo in nomine patris dei omnipo
tentis qui te creavit. In nomine ihesu christi
filii eius qui pro te passus est. In nomine
spiritus sancti qui in te effusus est. Oc
currant tibi et succurrant angeli sancti et
archangeli throni et dominationes
principatus et potestates cherubin et
seraphin. Subveniant tibi prophete
et sancti apostoli et evangeliste martires
et confessores monachi et heremite
virgines et vidue infantes et inno
centes. Adiuvent te orationes sanctorum
omnium sacerdotum et levitarum et
omnium ecclesie katholice graduum et dig
nitatum ut in pace sit locus tuus et
habitatio in ierusalem celesti. Prestante
domino nostro ihesu christo qui vivit et regnat
deus per omnia secula seculorum. Exemplum bonum.

Fuit quidam papa qui dum ad ex
tremum devenisset rogabat cap
pellanum suum virum ydoneum et
devotum quem plurimum diligebat quatenus
suffragiis post mortem eum apud
deum vellet iuvare. Qui vovit
et omnibus modis quibus posset
et quicquid liberet pro salute sue fa
ceret quicquid vellet. Cui papa.
Non peto a te aliud subsidium nisi
cum videris me in agonia positum de
votas orationes tuas vicibus pro me di
cas. Cui sic libentissime factu
rum promisit. Ad quem papa. Cum
primum pro me dixeris dic in honore

agonie et angustie ihesu christi quam sustinuit
tempore instantis passionis, cuius ex timore
ut multitudine sui sudoris sanguinei
quem pro timoris angustia pro nobis
copiosissime effudit. quem eciam pre
signavit super omnes salvandos et dampnandos.
Et cum multitudine peccatorum meorum
tuum patri offerre et ostendere digneris
pro omnibus angustiis quas pro peccatis meis
in agonibus merui. Cum autem
secundum pro me dixeris dic in honore
omnium passionum et amaritudinum
ihesu christi quas sustinuit in passione
et pendens in cruce. Unde pepe
dit tribus horis sicut in ewangelio cla
mans. Et magis in honore eius amari
tudinis quam sustinuit in hora quando sanctissi
mam animam suam cum clamore valido
deo patri commendavit pro omnium anima
rum salute. quatenus illam amari
tudinem et passionem patri offerre
et ostendere digneris contra omnes
amaritudines penas et passiones
quas pro peccatis meis timeo meruis
se. et ut me ab eternis cruci
atibus eripiat. Cum tercio pro
me dixeris dic in honore ineffabilis
caritatis ihesu christi que ipsum de celo in
terram ad tolerandum omnium illarum pas
sionum rapuit. teste Ieremia 31. In
caritate perpetua dilexi te. ideo attraxi
te miserans. Ut hac caritate
me salvare et celos michi aperire
digneris. Et sicut dixit promisit cap
pellanus quam libentissime se
facturum. Et fecit omni cum di
ligentia et devotione qua potuit.
Post mortem autem rediit papa
splendidus et coruscans gratias sibi
magnas referens dicens se ab omni
pena liberatum. Nam post primum pro
me dominus ihesus christus sudore suo
sanguineo pro me offerens omnem meam
expulsavit angustiam. Post secundum pro
me per amaritudinem omnium passionum
suarum omnia peccata mea ut nube
delevit. Post tercium pro me caritate
sua michi celos reseravit et me cum
gaudio introduxit. Et sic securus
evasi. Propter hanc relationem quam

corporis capp^tis^ pluribus respergebat
i multis locis mors inoleuit quod per
diuersos modos orandi i multis locis ap
morientes deuote sub forma pre
scripta salutis. Et valeret toti
dic dno honorando passionis xpi
quia ipsa valeat hominem a demonibus
liberando porta diluvio et celeste regni
aperiendo auxilio dni nostri ihu xpi qui
cum patre vivit in secula. ¶ Seq^r^ ymago
siue forma confessionis tercia per me.
Kyriel. xpeley. kyriel. Dne
miserere nobis. Pater noster.
Saluator mundi salua nos qui
per crucem et sanguinem redemisti
nos auxiliare nobis te deprecamur
dne deus meus ¶ Dne ihu xpe
per agoniam et angustiam tuam sanctis
simam et orationem quam orasti pro nobis
in monte oliueti quando sudor tuus cum sudore
tuus sanguineus copiosissime decurrit
in terram obsecro te ut multitudinem su
doris tui sanguinei quem per timorem
tui angustia copiosissime pro nobis
effudisti offerre et ostendere digne
ris deo patri omnipotenti contra multi
tudinem omnium peccatorum meorum et huius
famuli tui. et libera eum in hora
mortis sue ab omnibus penis et an
gustiis suis quas pro peccatis suis se
timet meruisse. Qui tu deo pa
tre. ¶ Ky. xpe. ky. Dne miserere nobis.
Pater noster. Custodia nos dne
signaculo sancte crucis ut fiat nobis
obstaculum contra seua iacula inimicorum
omnium. Defende nos dne per signum
sancte crucis et per precium iusti sanguinis
tui cum quo nos redemisti. ¶ Dne
ihu xpe fili dei viui qui pro nobis
mori dignatus es in cruce obsecro
te ut amaritudines omnium passionum
tuarum quas pro nobis miseris peccatoribus
sustinuisti in cruce. an sanctissimam
animam tuam patri tuo commendasti offerre
et ostendere digneris deo patri om
nipotenti pro nobis. et pro anima famuli
tui et libera eam in hora exitus sui
ab omnibus penis et passionibus quas pro
peccatis suis timet se meruisse. Qui
tu deo patre et spiritu sancto viuis et

¶ Ky. xpe. ky. Dne miserere nobis. Pater
noster. Virtute sancta crucis sanctissi
mam passionem tuam et famulum tuum dne
crucis per signaculum indutos ante cor
pus et animam sancte crucis signaculum sancti
spiritus. ¶ Dne ihu xpe qui per tuam
passione tui dixisti In caritate perpetua
dilexi te ideo attraxi te miserans
tui obsecro te ut eandem caritatem
tuam que de celo in terram ad toleran
tias omnium passionum tuarum traxit
te. offerre et ostendere digneris deo
patri omnipotenti pro omnibus penis et passi
onibus famuli tui quas pro peccatis suis se
timet meruisse. salua animam eius
in hora exitus sui aperi ei ianuam
vite et fac eam gaudere cum sanctis
tuis in gloria. ¶ Dne ihu xpe
qui redemisti nos preciosissimo tuo san
guine scribe in anima famuli tui
vulnera tua preciosissimo sanguine tuo
ut discat in eis legere tuum dolorem
et amorem. dolorem quo omnes dolores
et penas et amaritudines quas pro
peccatis suis se timet meruisse. amo
rem ut conatur et amorem inuiolabi
liter a te et ab omnibus electis tuis nun
quam possit in perpetuum separari. fac
eam dne ihu xpe participem meriti
tui sanctissime incarnationis passionis
resurrectionis et ascensionis. fac eam parti
cipem sanctissimorum misteriorum et sacrarum
tuarum. fac eam participem omnium
confessionum et orationum que fiunt in
omni tua ecclesia. fac eam participem
omnium benedictionum graciarum meritorum
et gaudiorum omnium electorum tuorum qui
tibi placuerunt ab inicio mundi. et con
cede ei ut cum hiis omnibus in conspectu
tuo gaudeat in eternum. Qui tu deo
patre et spiritu sancto viuis et regnas deus
per infinita secula amen.

Cum autem tota salus hominis ma
xime in fine consistat solerter
curare debet unusquisque ut sibi
de socio vel amico deuoto ydoneo et
fideli ante mortem prouideat. qui ei in
extremis fideliter assistat ac ad fidei
constanciam paciencia quoque atque deuotione
necnon confidentiam et perseverantiam ipsum
sollicitus inuitaret atque animaret

vide bene

et eciam demum in agonia sue fidelis
cum oracionibus ad deum de passione sua
et specialiter mariam matrem eius viue et
alios electos dei cum attencione et in-
tencione debita et deuota assistat
Ad quam eciam oracionem efficaciam per
dictam aut aliorum animo expetit.
necessariam disposicionem plura incidencia sunt
in precedenti materia de arte morien-
di magis conspicue et expresse
Vnde summumque bona et sere mori
volenti super omnia necesse est ut
prius mors occupat mori discat
ut virtutibus et qualitatibus cum
mors accipiat sanctum cum vocat
et sic securus expectat et letus
de huius mundi miseria ad perhen-
nis vite pergat gaudia. Quod
nobis concedat Jhesus christus marie filius
qui cum deo patre et spiritu sancto in vnitate
perfecta viuit et regnat deus per in-
mensa secula seculorum Amen.

Explicit tractatus de arte morien-
di salubriter et feliciter scriptus
per me Johannem Mathie scriptorem
de Tubingen presbiterum. sub
adiutorio diuini In Bretheim.
Anno domini Mccccxl sabbato post
festum sancti Vrbani hora ...
pro quo nomen dei per secula extollo.